

Lokalizací proti supermarketům?

K zjevným dopadům supermarketů na životní prostředí patří spotřeba paliv při dopravě zboží, nadměrné využívání obalů, nutnost cestovat za nákupy autem. K nepřímým dopadům přispívá skutečnost, že řetězce jsou na nových lokalitách schopny dočasně snížit ceny, a tím vyřadit z konkurence malé obchody, které měly tendenci brát zboží od místních výrobců. Supermarkety často nakupují od nadnárodních firem. Pokud se rozhodnou obrátit se na místní producenty, mohou si vzhledem ke své velikosti i vzhledem k tomu, že konkurenční obchody jejich zásluhou mizí, diktovat ceny i podmínky. Například v případě ovoce a zeleniny budou požadovat raději velké množství jednoho druhu, plodiny co největší a nejkrásnější – na vzhledu při prodeji přece nejvíc záleží. Takové lze docílit nejlépe v chemicky hnojené a ošetřované monokultuře. Supermarkety tak nepřímo ovlivňují velikost farem (velké farmy, které mohou dodat nejvíc zboží, jsou ve výhodě) i způsob hospodaření směrem sociálně i ekologicky nepříznivým.

Proti supermarketům lze bojovat na úrovni občanské a využívat při tom možnost účastí občanských sdružení ve správních řízeních, nástroje územního plánování apod. Existuje i další cesta **ekonomická lokalizace** jako alternativa k ekonomické globalizaci, jejíž jsou supermarkety jen jedním z projevů. Co je to lokalizace? V podstatě jde o ekonomický přístup, životní filosofii i hnutí upřednostňující místní soběstačnost a využívání místních zdrojů před závislostí na dovozu a nadnárodních společnostech.

Komunitou podporované zemědělství

Nejnámějším příkladem ekonomické lokální alternativy, která souvisí s produkcí potravin, je přístup označovaný jako **biokluby, přímý prodej či "komunitou podporované zemědělství"** (doslovný překlad anglického "community supported agriculture"). O co jde? Varianty bývají různé v různých zemích, ale princip je vždy stejný: Farmář se spojí se svými zákazníky a dodává jim pravidelně své zboží přímo, bez prostřednictví velkoobchodu, maloobchodu – či supermarketu. Často to vlastně bývá naopak – skupina lidí, která chce zdravé potraviny (a čisté svědomí) si najde "svého farmáře" a toho pak podporuje. Dohodnou se na pravidelné dodávce zeleniny, ale někdy i dalšího zboží, a jeden ze skupiny si pro ni jednou nebo dvakrát týdně jezdí. Zboží už má od farmáře připravené v krabicích či lískách, které jsou označeny jmény jednotlivých zákazníků, krabice se pravidelně používají znovu. Někdy dodává na domluvené místo zeleninu samotný farmář. Spojení mezi farmářem a zákazníky může být volnější (předplatí si zeleninu vždy na měsíc či na sezónu) nebo pevnější, kdy si účastníci koupí podíly na produkci farmy,

v některých případech skupina odběratelů farmu vlastní a farmář se svou rodinou jsou vlastně zaměstnanci.

Přímo spotřebitelům prodává svou produkci 60 % japonských, 25 % francouzských a 15 % amerických a německých zemědělců. Jaké jsou výhody tohoto systému? Kromě těch evidentních (v porovnání se zbožím ze supermarketu minimální doprava, balení a konzervace zboží) je tu ještě přímý vztah mezi odběratelem a rolníkem. Zákazníci s farmářem často naváží přátelské vztahy, pomáhají na farmě (někdy náhradou za část platby), mají možnost ovlivnit skladbu pěstovaných plodin a prožívat "z první ruky" život na statku. Pro farmáře znamená okruh stálých odběratelů existenční jistotu, nezávislost na supermarketech i možnost pěstování rozmanitých plodin bez pesticidů a umělých hnojiv. Na jejich vzhledu přitom tolik nezáleží.

Zahrádkaření

Další ekologicko-ekonomická iniciativa, která hází klacky pod nohy monopolizaci prodeje potravin velkými supermarkety, je renesance **pěstování plodin ve městech**. Zatímco ve velkých městech třetího světa zůstává pěstování plodin pro vlastní obživu důležitým a někdy jediným zdrojem jídla pro podstatnou část obyvatel, zažívají západní Evropa a USA renesanci tohoto typu samozásobitelství teprve v poslední době. Jako v případě bioklubů ani tady nejde *pouze* o to získat levně vlastní zdravé potraviny a vymanit se tak aspoň zčásti ze závislosti na globálních potravních sítích, ale také o vztahy v místním společenství a o smysluplně prožitý čas dětí a mládeže. Například paní, která ve Filadelfii založila soustavu zahrádek v původně velmi zanedbaném městském parku, mluví o tom, že pro mnoho dětí z betonové džungle je skutečnost, že si člověk může vypěstovat sám mrkev, úžasným objevem. Pro starší lidi pocházející z venkova znamenají zahrádky zase vítanou možnost sdílet s mladými vlastní znalosti a dovednosti.

Družstva a kumpeličky

K slibným lokálním iniciativám patří **odběratelská družstva (tzv. "co-ops")**, zvláště rozšířená v USA. Podobně jako v případě bioklubů/přímého prodeje, jde i tady o skupinu lidí, kteří nakupují společně, tentokrát však ne přímo od farmáře, ale z velkoobchodu. Jídlo si pak opět distribuují mezi sebou, někdy mají i vlastní obchod, kde nakoupené jídlo prodávají. Důležitá je tu družstevní struktura organizace. Na rozdíl od obchodních společností, kde se právo rozhodovat řídí množstvím peněz, které dotyčný do podniku vložil, platí v družstvu demokratické pravidlo "jeden člen, jeden hlas". Malá, skutečně demokratická družstva mají v Evropě více než stoletou tradici a je zajímavé, že nikdy nešla pod nos diktátorům typu Hitlera, Mussoliniho, Franca či Stalina. I u nás bylo masové hnutí úvěrových

družstev (kampeliček), které např. poskytovaly úvěry drobným rolníkům a živnostníkům, násilně ukončeno v roce 1953.

Instituce, které by poskytovaly **levné či bezúročné úvěry pro projekty lokální ekonomiky**, jsou přitom velmi důležité a u nás dnes bolestně chybí. Střadatelé si v takovýchto neobvyklých bankách často ukládají peníze s nízkým nebo žádným úrokem, aby výhodné půjčky umožnili. Někdy se sami mohou rozhodnout, který konkrétní projekt svými penězi podpoří. V každém případě mají jistotu, že jejich úspory budou využity ve prospěch lidí a životního prostředí, že nepodpoří globální, ale lokální ekonomiku – podílejí se tedy na tzv. **etickém investování**.

Jaké typy projektů tyto osvícené banky podporují? Přispívají například na nákup pozemků v rámci tzv. **komunitních pozemkových spolků (community land trusts)**. U nás se díky Českému svazu ochránců přírody začínají rozvíjet pozemkové spolky ochránářské, ale málo se ví, že tyto spolky mohou podporovat i biozemědělce, místní farmářské trhy či zahrádkářské kolonie.

Další lokálně-ekonomickou alternativou s hlubokými kořeny v minulosti jsou **systémy místních měn**. Lokální měny, vzájemná výpomoc i naturální směna existovaly vždycky. V 80. a 90. letech vznikají spontánně v mnoha obcích a městech západní polokoule systémy vzájemné směny, kdy skupina několika desítek až stovek lidí vytvoří vlastní měnu (ne nutně ve formě bankovek, může jít jen o účty a šeky, měna má vlastní název, nejde tedy o falšování bankovek!), sepíše seznam služeb a zboží, které je si ochoten za určitý obnos této směny poskytnout, a tak se vlastně do jisté míry vymkne globálnímu ekonomickému systému. Vedle sociálního a psychologického významu pro nezaměstnané či jinak vyřazené lidi mají tyto systémy smysl i pro posílení vazeb ve společenství, jsou protiváhou přílišné specializace v zaměstnání (zubařka může například v rámci systému místní měny nabízet malování na hedvábí nebo vlastnoručně vypěstované ředkvičky) a v neposlední řadě posilují lokální ekonomiku, zvláště tam, kde se systém podaří provázat s místními řemeslníky, biopěstiteli či zahrádkáři, například v rámci bioklubů.

Autor: Nad'a Johanisová. Zdroj: <http://hyper.cz/soubory/Johanisova.rtf>.

RNDr. Nad'a Johanisová, Ph. D.

Narozena 1956 v Praze, vystudovala biologii na Přírodovědecké fakultě UK. V 80. letech pracovala ve výzkumu, v letech 1990-1996 ředitelka environmentální neziskové organizace Rosa v Českých Budějovicích. Absolvovala několik kursů ekologické ekonomie v anglické Schumacher College, v roce 1999 zorganizovala kurs ekologické ekonomie v Prachaticích. S manželem a dcerou bydlí ve vesnici nedaleko Českých Budějovic, učí ekologickou výchovu na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích a spolupracuje s několika environmentálními neziskovými organizacemi.